

Blekan

**- ett kulturhistoriskt riksarv med
särskilda bestämmelser**

Stadsdelen Blekan är tillsammans med Brunnsparken bland det finaste vi har i Ronneby stad. Områdena är så unika att de har avgränsats som riksintressen för kulturmiljövården.

Tillsammans med fastighetsägarna ansvarar Ronneby kommun för att Blekan bevaras, men också utvecklas. Ramarna för denna symbios beskrivs i områdesbestämmelser för Blekan, antagna 1998 av Kommunfullmäktige.

Den här broschyren är ett försök att beskriva Blekans olika värden och hjälpa dig som fastighetsägare att fatta de bästa besluten.

Flertalet av de arbeten som innebär förändring av hus eller tomt kräver bygglov. Inom Blekan är all exteriör förändring lovpliktig, se vidare sid 13.

Ju tidigare du tar kontakt med oss, desto bättre. Då har vi större möjligheter att hitta de bästa lösningarna. Ta hellre kontakt en gång för mycket än för lite.

Mer information och frågor

Information om bygglovplikt med mera hittar du på ronneby.se

Kontakta gärna miljö- och byggnadsförvaltningen, telefon: 0457-61 80 00

Innehåll

- 3 Framväxt
- 4-9 Byggnadsperioder
- 10 Kulturmiljövård
- 11 Riksintresse
- 11 Områdesbestämmelser
- 12 Bygglov
- 13 Bygglov krävs för
- 14 Att tänka på
- 15 Mer om Blekan

Framväxt

Parallellt med Ronnebyåns västra strand, söder om Åkröken, löper en ås dominerad av tre bergknallar; Glasbacken i norr och Södra Blekan i söder och där emellan Ekholzka backen. Åsen motsvarar idag stadsdelen Blekan, som inramas av Övre och Nedre Brunnsgratan. Namnet Blekan anses härstamma ur bruket att lägga linneväv på blekning på bergsidorna.

Fram till långt in på 1700-talet var Blekan en del av Ronnebyborgarnas utmarksjord; i söder betesmark och slåtteräng, i norr trädgårdar och kålgårdar, utmed ån packhustomter och bryggor. Den äldsta kända bebyggelsen är gården Bo, etablerad 1760 (nuvarande kvarteret Zebran). Nedanför Glasbacken anlades år 1800 ett fisktorg som snart kantades av bodar och byggnader. Under 1800-talets början etablerades Ekholzka gården och Augustenborg, (rivet) vid nedre Brunnsvägen.

En surbrunn upptäcktes 1705 strax söder om åsen, men först med Ronneby Helsobrunns AB:s bildande 1873 tog brunnsdrickandet fart. Snart var Ronneby landets mest populära brunnsort.

På den flacka marken längs ån började påkostade pensionat och villor att uppföras. Först ut var Villa Haga 1877-78. Expansionen var som störst närmast Brunnen och södra Blekan kallades snart Brunnsblekan. Nedre Brunnsvägen var fram till år 1900 den enda vägförbindelsen mellan brunnsområdet och staden och kantades av kiosker, paviljonger, lusthus m.m. Vid samma tid ökade stadens befolkning. I Blekans västra och mer kuperade delar byggde arbetsfolk och hantverkare bostadshus med uthus och verkstäder. Gator och stigar uppstod spontant där de behövdes. Stadsplanen kom med tiden att bli mycket oregelbunden.

År 1900 inkorporerades Blekan med Ronneby stad. I takt med stadens expansion har Blekan förtätats långt in i våra dagar.

1700

1800

1900

1940

Byggnadsperioder

Det finns fem lätt urskiljbara byggnadsperioder representerade inom stadsdelen Blekan. Mycket skiljer de olika periodernas stilideal från varandra, men mycket binder dem också samman. Tillsammans med vägar och stigar, trädgårdar och grönområden utgör de den blandade men sammanhållna kompott vi kallar Blekan. Brunnsepokens byggnader är dock det som karaktäriserar området och tydligt knyter an till Brunnen.

- Äldsta tiden: gårdar etablerade under 1700- och början av 1800-talen.
- Brunnsepoken: byggnader uppförda i samband med brunnsexpansionen, huvudsakligen 1870- och 1880-tal.
- Nationalromantik och klassicism: det tidiga 1900-talets arkitektritade stora villor.
- Funkis: villor och flerbostadshus från 1930-1950.
- Modernism: senare tids villor.

Äldsta tiden

De äldsta byggnaderna är få och lätta att urskilja. De ligger utmed Nedre Brunnsvägen, eftersom ån var basen i den samtida näringsverksamheten. Lågmälda fasader symmetriskt uppbyggda, klädda med bred lockpanel struken med röd slamfärg eller kulört oljefärg. Utskjutande inbyggda knutar. Sparsmakad fönstersättning och få utbyggnader. På sadeltaken lertegelpannor och i takfoten ett stramt listverk. Ut-husen är i de flesta fall rivna. Av de ursprungliga trädgårdarna återstår inget.

- Äldsta tiden fram till brunnsperioden
- Brunnsperioden circa. 1860 - 1900
- Nationalromantik och klassicism 1900 - 1930
- Funkis 1930 - 1950
- Modern tid 1950 -

Brunnsepoken

Det sena 1800-talets trähusbyggande karaktäriseras av stora volymer med väl tilltagna utbyggnader där snickarglädje och panelarkitektur flödar av detaljer. En lekfull lätthet präglar denna s.k. Schweizerarkitektur.

Längs Nedre Brunnsvägen uppfördes stora bostadshus för privat bruk eller pensionatsverksamhet. Husen är ofta indragna på tomten, uppförda i souterräng och omgivna av parkliknande trädgårdar. Det ena mer påkostat än det andra. Fasaderna präglas av en oändlig fantasirikedom baserad på liggande släthyvlad spontad panel, snickarglädje och glasade verandor. De tunna taken skjuter långt över fasaden, är täckta med plåt eller papp, ”uppburna” av profilsågade sparrar och konsoler och har kraftiga gesimser under takfoten.

Husen får en tydlig vertikalitet genom spetsiga torn, branta takfall och flervåniga verandor. Vanligtvis är huskropparna målade i en ljus baskulör och snickerier/listverk i två varma kontrastfärger t. ex. kräm vitt/ockrabrun, vitt/ockra, vitt/olivgrönt. Listverk och färgsättning skapar en lätt tredimensionell verkan. Stora fönsterpartier och glasade verandor – ofta konstfullt komponerade – öppnar rummen mot trädgården utanför.

De konstfullt anlagda trädgårdarna med slingrande grusgångar runt rondeller och rabatter, lusthus och bersåer omgärdades av häckar.

Hantverkarhusen i Östra Blekan är i jämförelse med trävillorna små och anspråkslösa, men präglas av samma stildrag – om än i blygsammare tappning. Fasaderna är klädda med liggande släthyvlad spontad panel. Lövsågade detaljer pryder takfot och verandor. De tunna taken är täckta med plåt eller papp och bärs upp av sparrar och gesimser. Färgsättningen domineras av en ljus baskulör med kontrasterande kulörer på listverk och snickarglädje. Ofta har uthusen samma fasadutförande som bostadshusen.

Nationalromantik och klassicism

Tiden runt sekelskiftet 1900 präglades av återblickar på och fantasifulla tolkningar av tidigare stilideal samt sidoblickar på bla engelskt villaideal. Nationalromantiken inspirerades av fornstora dagar med mörka breda träpaneler, småspröjsade fönster och arbetad sten. Klassicismen tog avstamp i det gamla Grekland så som det tolkades under 1700-talets slut, sk klassicism/gustaviansk stil.

På framför allt norra Blekan las stora tomter ut för att bebyggas med tjänstemannavillor i tidens anda. Knappt en handfull tydligt nationalromantiska villor uppfördes. Ett av Gunnar Asplunds (Stockholms stadsbiblioteks arkitekt) allra första hus, uppfört 1908, finns utmed Övre Brunnsvägen.

Långt fler bostadshus har fasader präglade av klassiska drag. Merparten är villor med sparsmakade ljusa, ofta putsade fasader. Fönsteromfattningarna är slätputsade och/eller lätt utstockade och fönstren spröjsade, sexdelade. Entrépartierna är markerade med kolonner och gavelfält likt Greklands tempel. Detaljerna är små och subtila, men viktiga för intrycket. Taken är ofta brutna och täckta med lertegel, takfoten markerad och

putsad som fasaden. Antingen är socklarna putsade och strukna mörkare än fasaden eller murade av huggen gråsten. Det vilar en stram elegans över den svenska 1920-talsklassicismen.

Trädgårdarna uppvisar en blandning av grusgångar och gröna ytor.

Funkis

Stockholmsutställningen 1930 blev startskottet för funktionalismen, funkisen. Funktionalismen präglades av rationalitet, effektivitet och standardisering i byggandet. Husen uppfördes med ljusa avskalade fasader, putsade eller klädda med träpanel. Taken var flacka, ibland platta, och pappklädda. Fönstren placerades i liv med fasaden, ofta i avsaknad av markerade omfattningar. Perspektivfönster, fönsterband eller fönster över hörn skapade ljusa interiörer. Funkishusens välavvägda proportioner lyfts fram av enkelheten. Villor försågs med stora terrasser/balkonger, inlemmade som en organisk del av byggnaden.

På Glasbacken ligger en utpräglat funktionalistisk villa med vitputsad fasad under nästan platt tak.

Merparten funkishus är dock två- eller flerfamiljshus under tegelklädda sadeltak. Huskropparna är placerade nästan i gatulivet och flertalet ligger utmed Övre Brunnsvägen. Fasaderna är anspråkslösa, ljusa med avvikande färg endast på fönsterbågar och entrédörrar.

Trädgårdarna lades ut enkla och lättskötta med gräsmattan i centrum.

Modern tid

Funkisen har egentligen aldrig blivit helt inaktuell. In på 1960-talet präglades mycket byggande av det strama och avskalade idealet. Det tilltagande villabyggnandet under 1960- och 70-talen lyfte fram nya stilideal, men framför allt nya material; betongtakpannor, kalksandsten (mexitegel) och grovsågad locklistpanel. Färgsättningen på tak, fasader och snickerier mörknade. Svart blev en vanlig kontrastfärg.

Villaträdgårdarna dominerades av mörka barrväxter, små lättskötta gräsmattor och stensatta uteplatser.

I Blekan finns bara en handfull moderna villor, men desto mer av villaepokens material och färgval på ombyggda eller renoverade fasader. Flertalet moderna villor ligger utmed Övre Brunnsvägen.

Kulturmiljövård

Riksintresset Blekan är en kulturmiljö som bedöms ha så pass stort värde att dess bevarande är av nationellt intresse.

En kulturmiljö kan beskrivas som en sammansatt helhet bestående av en rumslig och en historisk dimension. Den rumsliga innefattar t.ex. natur, bebyggelse, odlade marker och infrastruktur. Den historiska är perspektivet bakåt i tiden vad gäller händelser, minnesbilder och intryck från miljön som vi bär med oss.

Kulturmiljövården kan anges ur olika aspekter. Man kan tala om upplevelsevården; stämningmässiga, estetiska, funktionella och sociala. Till det sociala värdet kan man även koppla trivselvården och kvalitetskänsla.

En kontinuerligt framväxt bebyggelsemiljö, där bygdens särart i byggnadsskick och odlingslandskap är bibehållen, har även ett stort pedagogiskt värde; t.ex. kulturhistoriskt, konsthistoriskt och socialhistoriskt. I anslutning till detta kan man även tala om ett vetenskapligt värde.

Målsättningen inom kulturmiljövården är att bevara kulturhistoriskt och miljömässigt värdefulla miljöer och säkerställa dessa mot ej önskvärda förändringar. Stadsdelen Blekans värde är en kombination av bebyggelsen och landskapet. Varje enskilt hus är en del av en helhet och åtgärder på en fastighet påverkar inte enbart den specifika fastigheten utan även hela miljön.

Det gäller både utvändiga och invändiga ändringar. Vid tillkommande detaljplaner ska särskild hänsyn tas till planstruktur och byggnadskaraktär.

Riksintresse

Blekan är en miljö som besitter så stora kulturhistoriska värden att dess bevarande är en nationell angelägenhet, dvs. området har avgränsats som ett riksintresse för kulturmiljövården. Detsamma gäller Ronneby Brunnspark. De olika epokerna speglar tillsammans en viktig del av Ronnebys historia. De erbjuder också en upplevelse som saknar motsvarighet i riket. Blekans enskilda värde är baserat på en kombination av enskild bebyggelse och helhetsmiljö. Den varierade bebyggelsen speglar stadsdelens framväxt och kontinuitet. Blekan har stora upplevelsevärden eftersom den är en så speciell och samtidigt estetiskt tilltalande miljö.

Allt byggande i Sverige regleras i Plan- och Bygglagen, PBL. För riksintressen är också Miljöbalken tillämplig. Ett av Miljöbalkens syften är att skydda riksintressen från åtgärder som påtagligt kan skada dem. De sätt riksintressena tillgodoses ska konkretiseras i kommunernas översiktsplaner.

Områdesbestämmelser

För att skydda riksintresset Blekan gäller särskilda områdesbestämmelser vilket nämns i Ronneby kommuns översiktsplan 2018 (se kommunens webbplats).

Ett instrument för att mer i detalj säkerställa riksintressen enligt PBL är att upprätta områdesbestämmelser. Områdesbestämmelser för stadsdelen Blekan antogs 1998. Målsättningen är att bevara den kulturhistoriskt och miljömässigt värdefulla miljön och säkerställa att oönskade förändringar inte sker. Men samtidigt tillåta området att utvecklas i takt med tiden.

De kulturhistoriska värdena måste på ett tidigt stadium vägas in i allt kommunalt planeringsarbete, men också i den enskilde fastighetsägarens framtidsplaner.

Bygglov

Varje enskilt hus och trädgård i Blekan är en del av helheten. Åtgärder på ett hus eller en trädgård påverkar inte bara den enskilda fastigheten utan också hela miljön.

Flertalet exteriöra förändringar är enligt PBL bygglovspliktiga. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse skyddas av de sk hänsynsreglerna. Alla exteriöra förändringar inom Blekan kräver bygglov. Som förändring räknas byte av fasadfärg, fönster och takmaterial, tillbyggnader, förändring av utemiljö m.m. (En lista på bygglovspliktiga åtgärder finns på sid 13.) Vid om-, ny- och tillbyggnad ska stor omsorg läggas på placering, utformning, materialval och färgsättning med utgångspunkt i befintliga förhållanden. Ursprunglig utformning och materialanvändning ska vara vägledande. Nyttillskott i bebyggelsen bör anpassas till de topografiska förhållandena och den befintliga bebyggelsen. Ju tidigare du som fastighetsägare tar kontakt med oss på miljö- och byggnadsförvaltningen för att diskutera dina tankar, desto lättare blir det att hitta en bra lösning. I kommunens arkiv finns även äldre ritningar, dokument och utredningar.

Vi är till för dig!

Bygglövs krävs för

- » Att uppföra byggnader och göra tillbyggnader (samtliga byggnader).
- » Ändrad användning.
- » Rivning (samtliga byggnader).
- » Utbyte av fasadmateriel.
- » Utbyte av takmateriel.
- » Ommålning av fasader, tak och snickerier.
- » Ändring eller uppsättning av skyltar.
- » Ommurning av skorstenar.
- » Omputsning av socklar.
- » Utbyte av fasaddetaljer såsom balkongräcken, utsmyckning m.m.
- » Utbyte, flyttning eller igensättning av fönster och ytterdörrar.
- » Ändring eller nybyggnad av skorstenar, huvar o.d.
- » Ändring eller borttagande/nyanläggning av staket, häck eller annan avgränsning i tomtgräns.
- » Schaktning, fyllning och andra stora förändringar av tomtmark.
- » Trädfällning av träd med stamomfång över 40 cm, 1 m över mark.
- » Utförande av murar och plank.
- » Bygglövs krävs för väsentlig förändring av allmän plats.

Att tänka på

- » Träpanel som ska målas med linoljefärg eller annan täckande färg ska vara släthyvlad/finsågad. Ruggliga träytor blir snabbt smutsiga och är svårtvättade. Trävirke mår bäst om det stryks med linoljefärg eller annan färg som "andas".
- » Fasader putsade med kalkbruk ska underhållas med kalkbruk, annars uppstår det lätt sprickor. Kalkbruk ska avfärgas med kalkfärg eftersom bruk och färg samverkar och blir ett.
- » Behåll den ursprungliga färgskalan. Skrapa försiktigt på fasad och snickerier för att hitta de understa färglagren. Måla alltid upp provytor, ju större desto bättre – så slipper du överraskningar.
- » Ersätt takplåt eller takpapp med ny plåt eller papp – inte med takpannor. Lertegelpannor ska ersättas med lertegelpannor.
- » Fönstren är husets ögon. Var rädd om de gamla fönstren. Träet i bågarna har hög kvalitet och munblåst fönsterglas är en antikvit. Gamla fönster går utmärkt att renovera och täta till modern standard, vilket ofta blir billigare. Sidhängda fönster ersätts med sidhängda fönster och fasta mittstolpar med fasta mittstolpar. Om du trots allt byter ut dina gamla fönster, spara dem och var rädd om glaset.
- » Fönsterfoder och andra snickerier ska vara av släthyvlat trä. Markerade fönsteromfattningar i en putsad fasad, såväl utsparade som utstockade, ska var slätputsade, inte putsade med fasadens ofta grövre puts.
- » Också ytterdörrar går utmärkt att renovera och täta eller komplettera med en innerdörr eller draperi. Trävirket i gamla dörrar har hög kvalitet.
- » Tänk på att använda tätvuxet virke med lång livslängd i nya lövsågerier.

Mer om Blekan

- » Kring en åkrök. Ronneby – stad och bygd.
Red. P. Beijer, 1987
- » Med hälsning från Ronneby. En vykortssamling.
B. O. Svensson, 2004
- » Åtgärdsprogram för Blekan.
C. Johansson/Ronneby kommun, 1996
- » Så renoveras torp och gårdar.
A. Unnerbäck, E. Stavenow-Hidemark mfl
- » Byggnadskultur
(Svenska byggnadsvårdsföreningens tidskrift)
- » Byggnadsvard.se
- » Stadsmuseum.stockholm.se

Ronneby kommun, Karlshamnsvägen 4, 372 80 Ronneby
0457-61 80 00 | stadshuset@ronneby.se | ronneby.se